

Spre a treia Republică (3)

de Liviu Antonesei

Ne trebuie o altă Republică, pe ruinele acesteia, una în care va trebui, înainte de toate, să alegem mai înțelept forma de guvernământ. Acum, după diagnosticarea eșecului republicii semiprezidențiale, pare mai simplu, sîntem obligați să alegem una din formele pure, nehibride. Este de ales, prin urmare, între republica prezidențială și cea parlamentară, amîndouă cu avantajele și dezavantajele lor. Pentru a alege însă bine, va trebui s-o facem gîndindu-ne nu la persoane, cum am procedat la începutul deceniului trecut, ci la interesele reale ale țării. Dacă vom alege republica parlamentară cu gîndul la „dictatorul” Băsescu, n-am făcut nimic. Cum nimic nu vom face nici dacă optăm pentru republica prezidențială, avînd în fața ochilor „ineficiența” Parlamentului aborigen de acum. Pentru că o Constituție bună nu se face doar pentru azi și eventual pentru un viitor de cîțiva ani, ci pentru decenii, chiar secole. Constituția americană datează de 230 de ani și a mai primit de-a lungul timpului doar cîteva amendamente. E adevărat, este o Constituție foarte scurtă, foarte clară, nu cuprinde reglementări care nu sînt propriu-zis constituționale, cum este cazul textului iorgovan, și a fost creată de Părinții Fondatori cu gîndul la America, nu la vreo persoană socotită providențială în momentul istoric al conceperii, redactării și adoptării sale de către reprezentanții statelor ce-au întemeiat Uniunea.

Dacă alegem republica prezidențială, este limpede că șeful statului va fi ales prin vot universal și va trebui să aibă prerogative care țin de puterea executivă. Indiferent dacă optăm pentru sistemul american, în care președintele este, în fapt, șef al guvernului, ori pe cel, să spunem, francez, în care președintele are un control extrem de puternic asupra acestuia, președintele deține efectiv putere de a governa. Este un președinte „jucător”, pentru că acestea și sînt prerogativele sale constituționale, ceea ce nu este cazul în republica noastră hibridă de acum. Președintele numește și revocă guvernul, care este doar confirmat de parlament, are la îndemîna instrumente pentru dizolvarea parlamentului, dacă acesta intră în „stop joc” ș. a. m. d. Are, prin urmare, foarte multă putere efectivă, nu doar simbolică. Tocmai de aceea, în cazul acestui tip de republică, Constituția prevede și instrumente foarte precise de control al președintelui, pentru eventuala situație în care ar deraia de la comportamentul democratic spre unul autoritar sau dictatorial. Un control parlamentar, dar și unul prin intermediul unei justiții puternice și cu adevărat independente. Să nu uităm că, în Statele Unite, Nixon a trebuit să-și părăsească postul înainte terminării mandatului, din pricina scandalului Watergate, iar Clinton a fost supus procedurii empeachmentului, întreruptă înainte de a ajunge pînă la suspendarea din funcție doar datorită bruștei îngăduințe a republicanilor, care nu au dorit să compromită instituția prezidențială, mai importantă în opinia lor decît aventura extraconjugală a lui Clinton. Deși, obiectul procedurii fusese, de fapt, sperjurul de care se făcuse vinovat președintele, și nu adulterul în sine!

Oricît de eficientă pare republica prezidențială, ea poate trece prin situații foarte dificile în condiții de coabitare, deci cînd președintele are o culoare politică, iar majoritatea parlamentară altă culoare. Prin această împrejurare „neplăcută” a trecut Francois Mitterand, președinte aproape un mandat cu o majoritate ostilă, iar acum se confruntă cu ea președintele George Bush. Fiind însă republici pur prezidențiale, în ciuda dificultăților, Mitterand și-a putut duce la bun sfîrșit mandatul, iar Bush are toate șansele să se descurce. Prerogativele de care dispune i-au permis, de pildă, celui din urmă să trimită contingentele suplimentare în Irak în ciuda opoziției Congresului SUA. În republica noastră semi-prezidențială, președintele ales prin vot universal, are prerogative limitate, care-i restrînge accesul la guvernare, care-l împiedică să poată fi în sens strict constituțional un „jucător”. El numește premierul, care își trece guvernul prin Parlament, dar nu-l poate și revoca. Participă la ședințe de guvern, pe care le prezidează de altfel, poate trage premierul ori diverși miniștri de urechi, dar acțiunile sale nu au consecințe obligatorii. În cel mai bun caz, se descarcă. Plecat la drum cu o majoritate favorabilă foarte fragilă, acum se confruntă cu una ostilă, care îi dorește suspendarea. Faptul a fost extrem de vizibil în ședința comună a camerelor din ultima zi a lui februarie, cînd votul pentru formarea comisiei de anchetă a fost covîrșitor, ceea ce echivalează cu un vot masiv împotriva D-sale. Președintele s-a trezit într-o situație de „coabitare” în cel mai nepotrivit sistem de guvernământ, republica semi-prezidențială! Din acest motiv, căruia se adaugă conflictul cu premierul, sistemul politic este complet blocat.

Din cele scrise pînă aici, s-ar putea crede că, în ce mă privește, aș înclina către o republică prezidențială propriu-zisă. Nimic mai puțin adevărat! Optez pentru oricare tip pur de guvernare, cu o ușoară înclinație spre cea parlamentară, deci în care președintele este ales de Parlament, puterea sa este mai degrabă simbolică, iar prerogativele puterii efective sînt foarte reduse. De ce? Din mai multe motive. Mai întîi, pentru că într-o țară în care, de la domnitorii medievali la Carol al II-lea, Zelea-Codreanu, Antonescu, Ceaușescu etc,

națiunea s-a tot bazat pe „lideri providențiali”, a opta pentru un președinte cu puteri depline mi se pare riscant. Nu pentru că, acum, în condițiile apartenenței la NATO și UE, ar mai putea deraia cineva spre autoritarism sau dictatură, acest lucru nu cred că mai e posibil!, ci pentru că trebuie să învățăm să credem mai mult în instituții, în legi și proceduri decât în persoane. Un motiv, deci, pedagogic, mai degrabă decât unul politic. În al doilea rând, pentru că acest tip de republică evită „coabitarea” și, chiar dacă ar accepta-o, aceasta nu poate dăuna performanțelor guvernării. În fine, pentru că guvernările parlamentare, fie monarhii constituționale, precum în Anglia, Olanda, regatele scandinave, Spania, fie republici, precum în Germania, Austria, Elveția etc, funcționează mai bine, sînt și țări foarte prospere, decât cele prezidențiale, cum este sora noastră Franța, pe care nu ne săturăm s-o tot imităm măcar parțial! Desigur, pentru ca o asemenea republică să funcționeze bine, este necesar un cu totul alt parlamentarism decât al nostru, atît de ineficient și devenit în timp atît de impopular încît electoratul, dacă ar fi pus să aleagă, ar alege o republică prezidențială fără să clipească, fără să stea pe gînduri pentru a vedea dacă una parlamentară nu e, totuși, mai avansată. Dar despre reformarea parlamentarismului aborigen în episodul următor.